

00 — Brussel als variabele, niet als constante

Waarom de zwaarste schakel-met-traagheid van een Nederlandse hervorming geen vetorecht heeft — zolang Nederland zijn eigen weging publiek durft te maken.

In een eerdere weging van de traagheid tegen Nova Democratia kreeg het Europese recht de hoogste traagheidsscore: negenhonderd op duizend. Die score ging uit van een aanname die geen ingenieur lang zou tolereren. Een belasting werd behandeld als constante, terwijl zij in werkelijkheid een variabele is. De vraag of Nederland Brussel een betere weg kan voorschrijven, is niet retorisch. Zij heeft een feitelijk antwoord.

Dat antwoord luidt: ja, mits Nederland de bereidheid heeft de eigen weging publiek te maken. Drie recente precedentes bewijzen dat het Europese verdragsrecht niet de onbeweeglijke wand is waarvoor het zich uitgeeft, maar een onderhandelbaar systeem dat reageert op een lidstaat die fundamenteel terugduwt.

Drie precedentes

Zwitserland, in april 2026, sloot met de Europese Commissie het Bilateralen-III-pakket. Onder dat akkoord blijft het Hof van Justitie alleen bevoegd voor uitleg van EU-recht; de werkelijke geschillenbeslechting verloopt via onafhankelijke arbitrage. Zwitserland kreeg een consultatieve rol in EU-wetgeving vóór aanname, en sancties moeten voortaan proportioneel en sectorbeperkt zijn in plaats van breed strafmatig. Voor het eerst sinds de oprichting van de unie heeft Brussel formeel erkend dat institutionele garanties kunnen bestaan zonder directe EU-instituties. Bern heeft de procedure voorgeschreven; de Commissie heeft die procedure aanvaard.

Het Verenigd Koninkrijk verliet in januari 2020 de unie als geheel. De pijn van die stap is reëel, maar de mythe dat uittrede technisch onmogelijk zou zijn, is sindsdien definitief weerlegd. Nederland kan vandaag verwijzen naar een levend voorbeeld van een land dat zijn relatie met Brussel als gelijkwaardige partij heeft heronderhandeld in plaats van als smekeling.

Polen en Hongarije hebben jarenlang met succes geweigerd Hof-uitspraken uit te voeren op terreinen waar zij meenden grondwettelijk soeverein te zijn. Niet alles wat in Warschau of Boedapest gebeurde is verdedigbaar — dat is een ander debat. Wat telt voor de analyse is dat het mechanisme werkt. Een lidstaat die nee zegt en blijft zeggen, krijgt op enig moment een onderhandeling, niet een dwangbevel.

Een lidstaat die nee zegt en blijft zeggen, krijgt op enig moment een onderhandeling, niet een dwangbevel.

De ingenieursfout in de eerste weging

De Pareto-analyse uit aflevering 3 gaf EU-recht een score voor machtshefboom van tien op tien. Dat oordeel is alleen geldig zolang Nederland het bestaande EU-frame als gegeven beschouwt. Zodra een lidstaat publiek voorstelt dat het EU-systeem zelf onderworpen wordt aan een ordeclassificatie — zoals elk ander bezwaar onder Nova Democratia — verandert het krachtenveld fundamenteel. Brussel is dan niet meer de toetsers, maar het getoetste.

In de herziene Pareto verschuift Europees recht van de eerste naar de vierde plaats. De intensiteit waarmee Brussel zich verzet blijft hoog, en het uithoudingsvermogen van de instituties is groot. Maar de hefboom — het vermogen om Nederland werkelijk te stoppen — daalt van tien naar zes zodra er een Nederlandse positie ligt die juridisch onderbouwd is en publiek herhaald wordt.

De praktische consequentie is dat de bonden onbetwist het zwaartepunt van de Nederlandse traagheid worden. Dat is een ander strategisch landschap dan eerder geschetst. Het maakt de pakketdeal met onderwijs, ambtenaren en publieke omroep, die in aflevering 3 werd voorgesteld, nog belangrijker dan toen werd aangenomen.

Drie posities, een keuze

Nederland kan tegenover Brussel drie houdingen aannemen, en de keuze bepaalt de hele Nova Democratia-strategie.

Positie A — confrontatie binnen het frame

Nederland blijft EU-lid maar dwingt Brussel via diplomatieke en juridische routes tot herziening van specifieke regels. Stikstof, migratie, subsidieregimes — dossier voor dossier. Dit is de Poolse en Hongaarse route, maar voor gerichte onderwerpen. Het risico is jarenlange juridische strijd met beperkte winst per dossier. Het voordeel is dat geen breuk ontstaat.

Positie B — Nova Democratia als institutioneel alternatief

Nederland legt Brussel publiekelijk de eigen ordeclassificatie op. Iedere EU-regel wordt geclassificeerd volgens hetzelfde protocol als binnenlandse bezwaren. Regels die als eerste of tweede orde uitvallen — procedureel, institutioneel belang van de Commissie — worden niet langer automatisch geïmplementeerd. Alleen derde- en vierde-orde regels, dat wil zeggen werkelijke ontwerpkwesities en mensenrechten, blijven onvoorwaardelijk gelden. Dit is een zwaardere stap, maar consistent met de rest van het model. Het Zwitserse precedent laat zien dat Brussel hierop kan reageren met aanpassing in plaats van strafmaatregelen.

Positie C — volledige uittrede

Nexit. Maximaal effect, maximaal risico. De Pareto-analyse sluit deze optie niet uit, maar de economische verwachting is dat de kosten in de huidige fase groter zijn dan de baten. Dit verdient een aparte berekening, niet een terloops besluit.

Het ordeclassificatieprotocol werkt alleen als het ook naar buiten wordt toegepast. Anders is het selectieve toepassing, en dat ondergraaft de geloofwaardigheid van het hele systeem.

De aanbeveling

Positie B is de meest consistente keuze. Het ordeclassificatieprotocol uit aflevering 4 werkt alleen als het ook op Europees niveau wordt toegepast. Een veiligheidsfactor die soms anderhalf is en soms acht tiende, is geen veiligheidsfactor meer. Een classificatieprotocol dat binnenslands wel en buitenslands niet wordt toegepast, is geen protocol meer, maar gelegenheidsargumentatie.

Concreet betekent positie B dat Nederland zijn eigen ordeclassificatie van EU-regelgeving publiceert. Dat is geen rebellie. Het is institutionele weging, openbaar, volgens dezelfde beslisboom die in deel vier wordt uitgewerkt. Brussel kan op twee manieren reageren. Met confrontatie via boetes en procedures, zoals de eerste reflex zal zijn. Of met aanpassing, zoals bij Zwitserland uiteindelijk gebeurde. De Pareto-analyse zegt dat het tweede waarschijnlijker wordt zodra het Nederlandse signaal duidelijk en herhaalbaar is, omdat een tweede lidstaat die soevereiniteitsweging publiekelijk inzet de regeling als geheel onhoudbaar maakt.

Gevolgen voor de fasevolgorde

Deze positiekeuze verandert de fasering van Nova Democratia. Het Brussel-dossier verschuift van Fase vier, waar het oorspronkelijk werd behandeld als juridische uitzonderingsbepaling in het sunsetsysteem, naar Fase nul, waar de grondwetspositie wordt vastgelegd.

Wat dit niet is

Deze positie is geen anti-Europeanisme. Het is geen voorstel tot uittrede. Het is ook geen oproep tot wetsovertreding. Het is iets veel preciezers: een voorstel om de Nederlandse soevereiniteit te gebruiken zoals zij is bedoeld, namelijk als zelfstandige weging van wat wel en niet door externe instituties kan worden voorgeschreven.

Wie Brussel kritiekloos accepteert, behandelt een variabele als constante. Dat is geen Europese loyaliteit, het is intellectuele luiheid. Wie Brussel kritiekloos afwijst, behandelt een complexe institutionele werkelijkheid als simpele binaire keuze. Dat is geen soevereiniteit, het is romantiek. Positie B vraagt om iets harder: een classificerend, herhaald, openbaar gebruik van Nederlandse weging. Niet één keer een protest, maar een doorlopend register — zoals het binnenlandse bezwaarregister dat in aflevering vier wordt uitgewerkt.

Dat is, in de taal van constructieberekening, het verschil tussen incidenteel klagen over een belasting en het systematisch meten ervan. Het is precies waar Nova Democratia binnenslands voor staat. Er is geen reden om voor het Brussel-dossier een andere standaard te hanteren.

Wie Brussel kritiekloos accepteert, behandelt een variabele als constante. Dat is geen Europese loyaliteit, het is intellectuele luiheid.

Tot slot

De vraag of Nederland Brussel een betere weg kan voorschrijven, blijkt bij nadere inspectie het verkeerde werkwoord te bevatten. Niet voorschrijven — wegen. Niet bevelen — classificeren. Niet eenzijdig opleggen — publiek motiveren. De drie precedenten van Zwitserland, het Verenigd Koninkrijk en in zekere zin Polen en Hongarije laten zien dat dit werkt, mits het methodisch en herhaald gebeurt. De Pareto-score van Brussel daalt navenant. En het binnenlandse zwaartepunt verschuift naar waar het altijd al lag, maar nog niet werd erkend: de Nederlandse vakbonden in onderwijs, ambtenarij en publieke omroep.

Daarmee is de scope van Nova Democratia niet kleiner geworden, maar duidelijker. Het systeem werkt binnenslands, en het werkt buitenslands, omdat het in beide gevallen dezelfde methode gebruikt. Dat is geen toeval. Dat is ontwerp.